

16-74859015

AKCIJE

Kao retko kad ranije odjelnicu se u predva meseca reči sa jednog savetovanja o istom problemu kazali svoja mišljenja i izneli svoje sugestije. Skup je postao značajan zbog problema koje je otvorio, zbog toga što je konstataciji stanje urbanizacije naših gradova doveo do svesti potrebu za akcijom, za menjanjem, za delovanjem. Publicitetom i prenošenjem odlomaka iz diskusija novine su samom timu odiravanja ovakvog jednog skupa, koji je organizovala Skupština grada Kraljevo dala vid jedne šire društvene akcije koja će verovatno imati reperkusije na buduću kulturni život. Ljudi koji učesnici u diskusiji znaju samo po imenu i čuvenju, a ne znaju šta su napisali i čime se sve bavili, čitali su njihove rečenice, pročitali ih drugima i potkrepljivali svojim argumentima. Njihove reči namerale su se ne samo snagom kojom su izrečene, već prevashodno snagom i težinom pokrenutih problema. Izgovorene u trenutku kad se odvise privrednjački gleda na privrednu reformu i kad se ona ne shvata u svom kompleksnom zamahu, te reči su isterale iz obora zabaceni tema čitav jedan niz osobenosti našeg kulturnog življenja koje mu daju obeležja provincializma, ponegde i primitivističkog duha ili seljačkog kompleksa. — dokaze nedopustivog nivoa naše kulturne nezavishnosti. Jedan od učesnika savetovanja, Dobrica Ćosić, imao je smelosti da kaže: „Caršija, mala varoš, balkanska provincija, ta polucivilizovanost daje osnovni karakter i ton našoj zemlji, osnovni pečat našem opštem stanju duha“, i da to iz reda u red obrazlaže primerima i ukazivanjima koja deluju, samoopuzujuće, tragično kao silka stanje, ali budnički jasno i prkosno nemirenje s postojećim, glasno podsećanje na naše obaveze i odgovornosti.

Odkle na koji je našao ceo taj skup pokazuju da je to što je tako rečeno nije samo ni strano ni nepoznato; to su problemi koji se talože godinama i koji se polako otvaraju do opšte svesti. Nemirenje sa stanjem u našoj kulturi, najšire shvaćenju, izražava se u mnogim našim društvenim sredinama, ali na stari način: govori se i govorka, kritikuje i kritizira, najčešće klupski, kafanski, usmeno i neobavezno, kao da se ne radi o brigama koje su i naše i o odgovornosti koja je sa zajednicke. Neko imaginarno, neko drugo, okrivljuje se za stanje, za atmosferu, za neusphe kojih ima. Kao da pojedina, ma ko on bio, ništa ne može da učini, niti da promeni, pa se i pojedinačna, lična odgovornost, ne podrzumeva u mnogo čemu što se radi, a još više u onome što se ne radi, ne čini. Moralni i socijalni čin stvaralaštva svodi se samo na goli stvaralački akt, kao da se pisca dovoljno da napiše knjigu, a da silikera da naslika sliku, i da se time njegov udeo u kulturnom životu okončava, kao da to nisu samo pretpostavke, najneophodniji elementi na kome se dalje izgrađuje, nadograđuje kulturni život, kulturna atmosfera, duhovno stanje jednog društva i jedne nacije. Svežina i životvorni duh skupa u Vrnjačkoj Banji i jeste u tome što su se njegovi učesnici osećali i lično odgovornim pred problemom urbanizovanosti i kulture naših gradova i naselja, što su osetili „generacijsku obavezu“ da te probleme postave i otvore i da traže društvene snage koje će ih rešiti. Što su ušavši u razgovore pretpostavili da odgovornost za spoljni lik ove zemlje i za kulturni nivo naših ljudi, ne snose neki imaginarni drugi na koje najčešće prenosimo sopstvene odgovornosti, nego svako prema svom mogućem udelu, svako prema onome koliko može da učini. (P. M.)

književni razgovori

U trenutku kad podsećanja na dvadeset godina posleratne jugoslovenske literature sve manje imaju oblik jubilarnog beleženja pređenog puta, a sve više dobijaju zamah sveopšteg preispitivanja celokupnog posleratnog stvaralaštva i postaju plodno inertna radna aktivnost, na inicijativu Udruženja književnika Srbije održan je od 15-17. oktobra u Beogradu Simpozij o posleratnom jugoslovenskom romanu, a 25. septembra u redakciji Dela razgovor o tokovima i strujama u savremenoj jugoslovenskoj literaturi, koji je objavljen u novembarskoj svesci časopisa. Oba razgovora rezultiraju u jedne opšte potrebe da se retrospektivno-perspektivno odrede i koordinirate sadašnjeg trenutka naše literature, da se izvrše neophodne revalorizacije vrednosti, da se fiksiraju tokovi i struje koje su u proteklih dvadeset godina davale intenzitet našem književnom životu i bitno određivale karakter i profil naše literature. Ali oba ova razgovora predstavljaju i implicitnu sliku stanja duhova i duhovnog stanja naše književne kritičko-teorijske misli i književne svesti u celini.

Razgovori u Udruženju književnika Srbije organizovani su sa ambicijom koja se jasno ispoljila u uvodnoj reči Dragana Jeremića: da pokažu „da se jugoslovenski roman, više nego roman mnogih drugih nacija, rascvao u veoma širokom obimu i da ulazi u raznolike tokove savremenog svetskog romana i, po vrednosti, može da stoji uz bok najboljih romana tih tokova“. Međutim, oni su pokazali da je naše kritičko-teorijska misao po zrelosti, po ambicijama, po dometima, po snazi ispod i iza savremenog jugoslovenskog romana, ispod i iza teme koja je okupila ne samo naše stvaraocce nego i brojne goste iz inostranstva. U nizu monologa koji su se redali bez uze veze jedni za drugima, za tri dana koliko je simpozij trajao, jasnije i vidnije od svega odslikala se atmosfera u kojoj su razgovori vođeni, atmosfera nezainteresovanosti, ignoransta, neambicioznosti. Sem nekoliko izuzetaka, gotovo niko u celom toku razgovora nije našao nijednom da replicira, da zapodene dijalog, da na misao uzvrat mišlju, na tezu kontratezom, i to ne samo zato što nije bilo teze i stavova na koje bi trebalo reagovati, nego i zato što je i atmosfera u celini bila nepodna i nestimulativna za kritički dijalog, što učesnici možda nisu mogli nisu umeli ili (neki) nisu ni hteli da zapodnu takav dijalog.

Suočeni sa ambicijom da preispitaju vrednost našeg posleratnog romana, da mu odrede domete, tokove, doprinose, perspektive, ti razgovori su pokazali nemot i neizgrađenost naše književne kritičko-teorijske misli. Tek pred jednim tako velikim zadatkom, odsustvo studija o piscima i izgrađenih kritičkih metoda, odsustvo sopstvenih teorijskih konceptija, nedostatak bogate esejističke literature, pokazali su da praktički-empirijska kritika, kakva se prevas-

hodno neguje kod nas, stoji nemoćna pred kompleksnim temama, da ne može veće periode i kompleksnije književne probleme da sagleda u svoj njihovoj ozbiljnosti i širini. Bilo je na tom simpozijumu najnovijih periodizacija, parcijalno zanimljivih zahvata, mišljenja samih po sebi dovoljno prihvatljivih i interesantnih, ali bez intelektualne svežine i prodornosti, nije bilo ideja i stavova koji bi preokupirali učesnike, nametnuli se snagom i nepobitnošću argumenata. Ignorantski duh i nezainteresovanost za izlaganja većine učesnika bio je najbolja indicija da takva duhovna klima ne može da da značajne plodove. Ovdje se videlo bolje nego igde ranije da naša književna kritika i teorija nisu mnogo delotvorne i prisutne u suštinskim stvaralačkim određenjima razgovora. Međutim, suština je istina da u otvorenom tribinu niko nije pokušao da unese živosti samim svojim istupom, samom svojom akcijom.

Diskusija u Delu, sudeći prema objavljenom tekstu, vođena u živoj atmosferi, puma dijaloga, upadica, replikiranja, odgovaranja, nadgovaranja, išla je u drugu krajnost, pokazala nam je jedno sasvim drugo lice naše sadašnje književne klime: nervozno, sitničarsko, puno samezadovoljstva, kad kritiku često zamenjuje kritikizacijom, kad se ambicije više izjavljaju u minucioznosti formulacija nego li u globalnim zahvatima, više u demonstriraju znanja nego u odbrani ideja, konceptija, sinteza. Na devedesetak stranica časopisa malo je kazano novoga o tokovima i strujama u našoj savremenoj literaturi. To ne znači da veći deo onoga što je kazano nije na mestu, nego da odsustvuje nešto što je tu, u toku razgovora, bilo čijom zaslugom, trebalo da bude izneto, kao kontrateza postavkama Svete Lukića ili kao povse nova, samostalna teza, nešto što bi te razgovore učinilo dubljim, praktičnijim, što bi impulsivno delovalo da se diskusije nastave, razvijaju. Iako su se u toku razgovora malo ili nimalo potrali argumenti iz suskoba modernizam-realizam, prisustvo tog sukoba, starog već jednu deceniju, nadnosio se nad razgovore kao tamna senka, kao jedan balast koji pritiska. Kao da je jedna generacija stvaralaca sudbinski vezala svoju mislju za taj sukob, nemoćna da ga prevaziđe, preboli, sputana i nepremijena da se suoči s novim problemima, koji su sada, u sedmoj deceniji, i noviji, i drukčiji i komplikovaniji. Verovatno zato taj razgovor je imao više retrospektivni karakter, više posvećen onome što je bilo, nego onome što danas čini žive, formirajuće, ponorne tokove koji proziru našu literaturu, a koji još nemaju svoje kritičko-konceptivne rednice, svoje eksplikativne brantelje i kritičare. Kao da se gojio i ne primećuje da jedna nova generacija prozih pisaca i pesnika nosi svoje negacije i svoje norme koje se više ne mogu uklopiti u stare tokove i stare kategorizacije. (P. M.)

„POLJKA“ — list za kulturu i umetnost — uređuju: Miloslav Egerić, Perica Zrnac, Gligorije Zajezdanović, Gojko Janjušević, Želimir Petrović, Petar Mitrović (glavni i odgovorni urednik) i Lado Kapitan (tehnička oprema i izbor likovnih priloga) ● Sekretar redakcije: Olivera Petrović ● Izgaje: Tribina mladih, Novi Sad, Katolička porta 5 ● Repkopiese slati na adresu: redakcija „Polja“, Novi Sad, pošanski zah 20 ● godišnja pretplata 500 dinara, za inostranstvo dvostruko, cena jednom primerku 50 dinara. ● Ziro-račun 657-693-298 kod Narodne banke u Novom Sadu. ● Meter: Mita Dejanović ● Sledići broj: Polja izlazi 25. januara 1966. god. ● Štampa „Forum“ Novi Sad, Vojvođe Mišića 1

16-74859327

ko je našao đavola

U prošiom broju „Književne novine“ donele su napis iz pera svog urednika Predraga Palavestra pod naslovom Ko je našao đavola, u kojem se, u formi jedne uzrujane raspre, urednik pridržao pokušajima osvetljenja proteklih književnih sukoba na relaciji modernizam-realizam, o kojima je poslednjih dana bilo toliko reči u domaćim časopisima i listovima. U podnožju toga napis naslikano je jedno nezužno dete, sa rečenicom ispod slike koja objašnjava njegovo prisustvo u književnim novinama: „Činjenicama se uči od matera“.

Palavestra je pronašao ovu lozinku, ili dopustio njeno prisustvo ispod svoje članka, da bi skrenuo pažnju na nepoznavanje činjenica koje su ispoljili u diskusiji, vođenoj u beogradskom Delu, Sveta Lukić, Petar Đadžić i ostali nesposumeni učesnici, tvrdeći:

1. Da je časopis Savremeni u svojoj polemičkoj fazi bio antiteza časopisu Delo.

2. Da je kazniji tok književnih struja i odnosa pokazao i dokazao plodnost i nosivost estetskih načela branjenih u časopisu Delo, a da je samim tim, posredno, objašnjen položaj suprotne grupacije pisaca okupljenih uglavnom oko časopisa Savremeni i Književnih novina.

3. Da je dobar broj pisaca koji su svoje priloge počeli objavljivati u Delu bukvalno prihvatilo časopis Savremeni, priznajući tim estetske vrednosti, pa i misaone, estetske sadržaje dela tih pisaca.

Sva ta neosporna činjenična daga-rtipolja koja bi se dala statistički dokazivati nabranjenjem imena koja je Savremeni, posle festum, prisvojio, počev od Miodraga Bulaševića do Božidara Suijca, za Palavestra je samo demagoško mačevanje u borbi za veće zasluge, kalemljeno tumačenjem pristarašnih pristalica jedne grupacije, teranje vode na „svoju vodenu“ što dokazuje, po njemu, pošten, nepristrasan, definitivni sud Zivorada Stokovića o skorajšnjim istupima u javnosti negdašnjih pronastranih „modernista“, Marka Ristića i Oskara Davića, označenih u tome sudu kao sudije za prekršaje, moralno-politički policajci, zli duhovi naše književnosti.

Palavestra je onim rečenicama, ispod detinje nalivnosti izraza, verovao sigurno da je jedini tražilo i našao đavola: Sveta Lukić. U tom smislu i smeru, ispalio je svoj školski čorak, u nameri da se oglasi sa „bum“, ali se ovaj nužno oglasio sa „puć“ pošto nije saznao od izvornog, činjeničnog eksploziva. Zašto je do toga došlo, kolika je krivica pisca toga članka a koliko opšteg stanja naše književne klime, nije na ovom mestu da se dokazuje Činjenica da je kritičar zaboravio činjenice, sa težinom da drugima pripise njihovo neznanje:

1. Da je prema piscima saradnicima Dela i njihovim urednicima u pre desetak godina vršena vrsta književnih pogroma, da je, što priznaje i pravedi Z. Stoković, naslov jedne kritike preko cele strane dnevnika na Davifovo delo bio: Literarna kontrabanda Oskara Davića;
2. Da su neki od pisaca, koji su inače u delima, „krazili davole“, potpisivali u štampi, korporativno, osude Marka Ristića zato što im je kritički precizno branio prisustvo đavola u delima, što će reći tamne, noćne strane umetnosti.
3. Da se istine književne istorije ne mogu prekrapati po volji, izmišljanjem „dijalektike na federima“ koja treba danas da poravnata i načelima razlike u stavovima i načelima tadašnjih zaranih strana, jednačaji poteze i izjave pojedinaca sa jedne strane sa porazom ili odsustvom slobodarskih dejča u (kroz) grupi.

Činjenica da su na iskustvu, opet svesno ili nesvesno previdenom od Palavestra, bitka oko slobode izraza, stvarene knjige kojima se danas diče i njegove Književne novine, činjenica da je sve plodno i pozitivno u našoj književnosti prošlo mimo ili porred kritičarskog ogledala ovog kritičara, navodi nas da zaključimo kako je velika baka Književni novina, sasvim u pravu sa svojim poslovičom: Činjenicama se uči od matera. (M. E.)

16-74859783

NI OKO ŠTA

Mesecima već u zagrebačkom „Telegramu“ kritičari Tomislav Ladan i Vjeran Zuppa vođe žužni polemiku o nekim vrlo važnim pitanjima i problemima savremene književnosti. Od nedavno, umešao se i glas Vlade Gotovca, a ako je verovati Ladanu, javiče se uskoro i Bruno Popović sa svojim naučnim doprinosom u razjašnjavanju vrlo nejasne situacije u kojoj se trenutno polemika nalazi.

Počelo je u „Odkuju“, još leotost, dosla bezazalnim Ladanovim tekstom. Zuppa mu je dosta ostro zamorio u „Razlogu“. Ladan se zainatio za sveskao Zuppu u „Telegramu“ i tu se, u „Telegramu“ i prenela polemika. Sledi: Zuppa Ladanu, Ladan Zuppi, Zuppa Ladanu, Ladan Zuppi, Gotovac Ladanu, Ladan Gotovcu, Gotovac Ladanu, Ladan Gotovcu, Polernika se, izgleda, nastavljaja u „Razlogu“.

Bitno je istaži šta su to Ladan, Zuppa i Gotovac rekli novo, oko čega su se toliko prepirali. Izvesno je da što više govore, to je polemika sve manje jasna. Ako bi neko hteo da izvede na čistac ko je u pravu, morao bi bar pola godine analizirati napisane tekstove uz pomoć svih mogućih leksikona i to na svim, živim i mrtvim, jezicima. Polemičari tako vešto zapliću stvar, gradim citatima i dokazima, da čovek nikako ne može shvatiti ko je u pravu.

- c) Ima li drugo p u Zuppinom prezimenu semantički vrednost?
- d) Ko od polemičara brka Aristotela i Platona?
- e) Ko „muze jarca u rešet“?
- f) Ko je autor „Života Aristotela“? Ammonius ili Pseudo-Ammonius?
- g) O rečniku kojim se cenjeni polemičari služe ne treba govoriti. Dovoljno je izdvoiti nekoliko primera iz tekstova:
- Ladan je nazvan „tračeroom, filistrom, famom, klevehtnikom, prevačicom i magarcom“.
- Zuppa, po Ladanu, „visi neprestano društvenom značajniku o ruci kao kišobran (ili: kokodače s nje kao tek kupljena kokoš, svezanih nogu i obješena naglavče) te se ceri dodvorljivo“. Osim toga je: „cvijet vrline“, „asifeta“, „očerupana tuka“, „razlogovska izlučevina“, ima „tekućinu ispod frizure“, nudi svoju etičnost kao predratni mat e one zornne gumene potrepštine i sl.
- Gotovac, Ladan i Zuppa su nesumnjivo intelektualci, svakako veoma vibrantni duhovi, priznati, najzad, u literaturi kao pisci. Na čast im reči i način kojim se služe u polemici.
- Izgleda da su, u najvećoj meri, rešavani neki lični sporovi, da je sve ostalo bilo maska. Kritičari bi mogli da se pozabave nekim ozbiljnijim, važnijim problemima književnosti, a da manju barsijska ogovarjanja i nekniževni polemike.
- Vlado Gotovac je jednom već napisao iznad teksta naslov: „Bilo bi dosta“. Trebalo bi ga poslušati. (P. Z.)

- Do sada je ostalo nerazjašnjeno:
- a) Prepisuje li Zuppa jedan ili dva Hajdegerova eseja?
 - b) Imaju li Ladanova „Premišljanja“ veze sa „preživljanjima“?